

BIBLIOTEKA
SHITET
EJH-3
7 70

*Murat
Isaku*

PLAGËT
roman

SH-31

J 72

MURAT
ISAKU

PLAGËT

roman

SHTËPIA
BOTUESE
«NAIM
FRASHËRI»

DY FJALË LEXUESIT

Romani «Plagët» i shkrimtarit shqiptar Murat Isaku nga Tetova është botuar në Kosovë në vitin 1975. Në këtë roman trajtohen ngjarje rrëqethëse nga jeta e shqiptarëve të shpateve të Sharit në Kosovë gjatë sundimit të egër të të huajve. Ngjarjet kryesore, sipas ndonjë date që na jep autori, janë përqendruar në prag të Kryengritjes së Përgjithshme antiosmane të vitit 1912, por nyja kryesore e tyre zë fill që para 25-26 vjetësh, andej rreth vitit 1885, domethënë pas Lidhjes Shqiptare të Prizrenit.

Krahas shtjellimit të pasojave të shtypjes së huaj, autori i kushton një vend të rëndësishëm edhe trajtimit të plagëve që shkaktonte shtypja klasore e bejlerëve çifligarë si dhe plagëve të tjera shoqërore që mundonin ata fshatarë fisnikë dhe heroikë të shpateve të Sharit.

Romani botohet me disa shkurtime.

REDAKSIA

Në majë të Kepit të Qyqes Kelmend Gajria, plaku i Sharit, priste të bijën bareshë, Gjatën. Floçkat e shkurtër të ballit ia shkunduliste lehtë puhiza e mbrëmjes. Fytyra e tij, stërpikur dendur me shenja të rënda burrërie, dukej disi e perënduar, e lodhur, pa gjak. Shtërngohej t'i cilësonte tingujt e kumborës së dashit të tij mes kumborëve të kopeve, që zbritnin në stanishtë. Përmes krahrat të qepallave bojë fiku të tharë shquheshin dy sytë e tij me madhësi mesatare, që pamjes së tij i jepnin një hije madhështore.

Natë për natë dhe në të njëjtën kohë dilte aty ta priste të bijën. Dallohej ajo me gisht midis bareshave, me atë shtat të hedhur, të drejtë, me atë ballë të qeshur, kraharor të nxjerrë përpara dhe me atë hap të lehtë prej drenushe. Mirëfilli e dinte se babai, si rëndom, e priste majë Kepit të Qyqes, prandaj delet i ndillte me zë të lartë. E, Kelmend Gajria, sapo i ndiente, shtërën-

gonte shkopin nën squetull dhe hiqte përpara. E hidhte njëherit edhe hapin, edhe zërin: «Oj Gjatë, Gjatoooo, qe, qe!» — bëhej gati t'i thoshte ku gjendej, qe ku e priste, por, kur i kujtohej se Gjata e dinte Kepin e Qyqes, atëherë mbushte gojën me bishtin e kamishit dhe rënkonte rëndë.

Asnjëherë para se t'i vritej i biri i vetëm, Leka, nuk i kishte dalë përpara së bijës, mbasi gjithnjë i dukej se ajo ishte e re, e padjallëzuar. Prandaj as që e hante droja e natës. Por, që nga ajo ditë e kobshme, afër pranverës, kur ia ngriti varrin të birit, Lekës, disi u bë vesves. Buzë mbrëmjes, sapo merrte të perëndonte dielli, atij s'i zinte vendi vend. I dukej se dheu e çonte peshë, se e shtynte, se i rrëshqiste nën shalë. Rrëmbente atëherë martinën apo sëpatën dhe i lidhej Kepit të Qyqes. Aty pinte duhan dhe e kujtonte Lekën e vdekur bashkë me këtë të gjallën, fëmijën e vetme, së cilës tërë jeta gjer në këtë çast i kishte shkuar me delet e shtëpisë. Megjithëse asaj, dita-ditës, vinin duke iu pjekur shenjat e vajzërisë dhe duke i shkrepur ylli, ai bëhej se s'dyshonte në sjelljet e një të reje, që jeta e kishte përvëlur. I dukej se Gjata kishte sy të urtë, gjak të fjetur, mendje të pjekur dhe plot e përplot respekt ndaj dy pleqve të thyer në moshë. Kjo sjellje e saj disi ia shtonte besimin në virgjërinë e saj dhe bashkë me këtë edhe dashurinë, të cilën kurrë nuk ia shprehte me fjalë. Kuvendonte me atë gjithmonë preras e i fliste vetëm atëherë kur e donte nevoja dhe i përgjigjej kur e shihte të nevojshme.

Këtë herë mezi priti ta lagte gojën.

— A i ngope, bijë? — foli dhe vështrimit fluturimthi i dha udhë drejt fytyrës së saj të rreshkur nga dielli. Bëri nja dy hapa mbi fangun e njomë të bjeshkës dhe shtoi duke mos ia hequr sytë nga gropëzat e syve. — Zot, kush s'ka, falja, e kush ka mos vë dorë në ta!

Gjatës i dukej vetëm gjysma e fytyrës bardhoshe me dy sy të shkëlqyer dhe hundë të drejtë si qiri, që merrte hijshëm përmes dy faqeve.

— Shullajet, baba, sivjet i ka mbushur një bar i

imët si kadife. — foli ajo me një nuancë të fshehur të zërit.

— Po pse shkepon qeni? — pyeti ai shkurt.

— Gjithë ditën e ditës ia ka shkuar vala me qentë e asaj mëhalle. Janë bërë, të mallkuarit, lak e gjak. Do çobanë, më në fund, i ndanë duke u qitur ujë me kësula.

Kopeja sapo sosi te shtegu i përroit, ku Kelmend Gajria i numëronte dhentë, qellaku u gjet në duart e tij. E kapi për dy brirësh dhe ia nxori kurorën e luleve, që Gjata ia kishte lidhur në kullotë. E hodhi në vijë dhe e hëngri të bijën vetëm me bisht të syrit.

Gjatës fytyra iu bë gjak. Ndjeu dikund brenda në gjirin e mëngjër sikur e dogji zjarri. Këlthiti me grykë të mbyllur dhe çak-frak mendja i fluturoi tek i vëllai, që kishte rënë në dhe vetëm para tre muajsh. Disi e dërrmuar nga vala e kujtimeve, që i erdhën si breshër aty për aty, iu qas babait si me vaj:

— Baba, mos mendo, allahu e di se ia kam shkelur nurin e rahmetlisë, se e kam harruar? Më plaçin dy sytë e ballit, baba. kallup më dalshin, nëse... — Nuk e tori më gjatë, se sytë iu mbushën me lot dhe fryma iu lidh në grykë. Tash s'e pa as hënën që nxori vetull matanë pyllit, as zjarret në stanishtë.

Kelmend Gajria preu hapin. Nxori kamishin gojet dhe drejtoi shtatin, si të përpiquej ta bindte të bijën sa më mirë.

— Kurrë, kurrë, — shtoi me fytyrë nga hëna.

— Err, ërr, ërr, — ndolli mbyturazi delet Gjata duke mos qenë e zonja ta shuajë atë zjarr, që ia kalli babai tek shtegu i vijës.

— Eh ky Shari ynë, paska vetëm kepa dhe plagë, hë, kepa dhe plagë! — foli Kelmend Gajria nëpër hundë, kur u gjet buzë torishtës me kopenë dhe të bijën.

kishte mjelë delet, ta kishte ndezur zjarrin. I kishin thënë skutaqen ta lidhte sa më shtrënguar rreth belit, shervetën ta mbante poshtë. Në të korra të mos i dukeshin llërët dhe në dasma të mos i dukeshin flokët. Sytë t'i mbante gjithmonë të mbyllur dhe kuvendimin ta hidhte sa më të prerë. Kështu e kishin këshilluar, kështu përpiquej të sillej edhe ajo sonte mes katër gjerdhesh të stanit.

Kelmend Gajria, pasi i kërcëlliti gishtërinjtë një nga një dhe pasi ia ktheu grykën martinës përdhe, iu drejtua asaj:

— Gjatë, sillma daltën, se nuk po më fle zemra. Ata dy gurët e varrit, dy shokët e rahmetlisë, më janë varur mu në zemër, mu këtu nën brinjë, — dhe me kurrizin e pëllëmbës mbi vetull kërkoi edhe vetë veglat e punës, që i shërbenin për t'i latuar sa më mirë dy gurët e varrit. — I kam prerë në shpatull të krastës, — ndërhyri ai, kur nuk i bëri zë askush. — I bëra një trohë më të gjatë, dhe me nyje. I kam nxjerrë prej zemrës së gurit, që mos i hajë koha, — plotësoi ai dhe zuri trinën e stanit me gunë, që të mos e davariste era hirin e vatrës. Rroku çekiçin, u ul në dy kupat e gju-njëve dhe filloi të punonte me një rënie të ngadalshme. «Ky i bekuari m'i ka kalbur shpatullat, por hallall i qoftë Lekës!» Hoqi vështrimin nëpër majat e bjeshkës që humbisnin dikund në mugëtirën e dritës së hënës dhe shtoi si për vete: «Puna e gurit të varrit, gazi i djalit!»

Hënën sa çel e mbyll sytë e zunë retë, që vinin nga perëndimi. Faqen e bjeshkës e kaploi terri. Kelmend Gajrisë çekani i ngeli në dorë. Shpërthekoi jakën dhe foli me vështrim të hedhur në drejtim të kodrave: «Hej, Shar, he, Shar, sa gur i rëndë që je!» — dhe sytë i mbetën dikund në vallen e kodrave. Këtu i ruante të gjalla kujtimet për të vdekurit, për të gjallët, për armët, për hakmarrjet, e ruante fare të pashuar tërë një faqe jete. Si bari i vogël ishte mësuar gjumi ta merrte me krye në gunë, apo pëllëmbë, duart t'ia digjte e piqte dielli, bukën ta hante me gjizë bri krojeve, rrugën ta

merrte shpatë... E tërë ajo jetë tash për një çast i she-
mbëlleu kësaj mugëtire të dendur mes kodrave.

Ja kishte qitur cekën dy gurët t'ia vinte varrit të
Lekës ditën e bajramit. Ndofta kësisoj do ta kishte më
të plotë kujtimin e të birit, Lekë Gajrisë, skifterit të
Sharit, siç e quanin barinjte. Kishte qenë, i ndjeri, i ho-
llë nga mendja dhe i dashur nga gjaku. U cilësua
anekënd Sharit për besë e burrëri, për fjalën e ëmbël
dhe nurin e dashur. Por, kur nisi të vijë pranvera, atë,
me kokë të çarë, të larë në gjak, e solli në fund të
shkallëve shoku i fëmijërisë, Eng Humballaqi. Kelmend
Gajria shtangu atë çast mbi kufomën e të birit, por nuk
lëshoi pikë lot. Iu qas me kraharorin e hedhur përpara,
pa zë, pa rënkime, pa drithma. Ndenji një hop si i ngrirë
para kufomës në shenjë nderimi, mandej e theu
trupin dhe dy pëllëmbët ia hodhi në fytyrë, ia lak-
moi faqet, ia puqi qerpikët, ia vuri kryet në lurkën e
vet dhe këmbët ia shtriu drejt kumbullës, që e mbolli
atë ditë kur lindi Leka. Kur bëri t'ia mbyllte sytë,
duart i mbetën të ngrira. Nënë e bijë ia morën kujës
majë shkallëve. Kelmend Gajria fërkoj ballin si ta
shuante përbrenda zjarrin dhe u foli rëndë:

— Leka s'do lot, po truall. Pëëëst!

Atë ditë, buzë mbrëmjes, një mot me shira dhe
vetëtim, varrin ia ngritën nën një gështenjë të ma-
dhe, pranë të parëve.

Edhe ajo natë, si sonte, ishte e errët, e rëndë, natë
bjeshkësh, natë Shari. I kujtohej se shtati i ishte shtan-
gur e thepitur përmbi varrin e ri të Lekës. Tash nuk
i kujtohej çka i foli mbi krye. I kujtohej se, pasi i der-
dhi ujë në kurriz të varrit, shtambën ia vuri mbi krye.
Edhe kur u nda nga varri, kishte harruar çka i pësh-
përiti, çka i tha, sa u vonua. Dikund nën gështenjat
e fshatit, aty nga mesnata, ndjeu se trupin ia kishin
larë djersët, se e digjte diçka në anën e majtë, se kë-
mbët i ishin këputur dhe nuk i shkohej në fshat. Aty
ishin shuar fitilaqët; as qielli s'kishte yje.

Tani, në krye të tre muajve, i kujtohej vetëm ai
çast kur u ul në dy kupat e gjunjëve mbi varrin e

të birit dhe ia puthi kryet dhe këmbët. I bëhej sikur i foli: «Eh, i majri i të majrëve!» Vetëm kjo i kujtohej.

Pas vdekjes së Lekës, Kelmend Gajrisë gryka iu tha e çehrja iu mor. Fliste rrallë, rëndë. Më shumë ikte nga njerëzit sesa u qasej. Gjumi erdhi e iu pre fare e drita e syve nisi t'i merrej dita-ditës. Ecte anuar në të djathtë si të ishte lis i shituar nga tufani...

Latonte tani gurin e varrit me goditje të rralla, të rënda dhe bëhej kutullaç pranë tij. I dukej se nxirrte copat e shpirtit të vet me atë çekiç të rëndë plumb. Ofkllonte sa ofkllonte, mandej e shtrëngonte zemrën.

Gjata i solli një gjym ujë dhe ia preku plagën:

— Kur ka qenë rahmetlia gjallë, a e di, nur pastë, në majë të këtij kepi ia merrte këngës, sikur ta dinte malli i dadës se një ditë po ajo rrasë do t'i vihej mbi krye! — E tha këtë si në këngë, pa i shkuar mendja se babanë do ta vriste si me plumb.

— Pëëest! — urdhëroi plaku, por aty për aty e mori etja. — Ah, një pikë ujë, një pikë, m'u dogj mëlçia! — tha sikur t'ia vinte flakën dhe të dy duart iu ngjiten në dy gurët e varrit. — Një pikë ujë, a ndiet? — vazhdoi ai. E, kur e mbërtheu grykën e gjymit mes buzëve, disi pa fjalë, e uroi të bijën.

Gjata u kthye shigjetë me gjymin ndër duar.

— Hej, ky uji i Sharit, vërtet gojën ta lag, por gjakun ta kall! — dhe mbylli gojën.

Nga mesi i natës sërish u dëgjua zëri i tij po në atë vend, tek dy gurët e varrit: «Një pikë ujë, heeej!»